

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016 December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

BİR DEVLETİN KURULUŞU ÜZERİNE ANLATI: ÂŞIK PAŞAZADE TARİHİ NARRATION UPON FOUNDATION OF A STATE: THE HISTORY OF ÂŞIK PAŞAZADE

Yüksel YILDIRIM*

Öz

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemiyle ilgili yazılan Tevarih-i Ali Osmanlar içinde Âşık Paşazade'nin kaleme almış olduğu eserin ayrı bir önemi vardır. Âşık Paşazade, doğrudan doğruya yaşadığı gün ve çevreden hareket ederek eserini ortaya koymuştur. Eserde sadece tarihi olaylar anlatılmakla kalınmamış bölge coğrafyası da tasvir edilmiştir. Ayrıca devletin gelenek ve görenekleri ile savaş hukuku aktartılırken şiirler ile duygular edebi bir hal almıştır. Eserin halk diliyle yazılmış olması, sade ve akıcı bir dil kullanmasıyla ayrı bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkındaki bilgiler üzerinde Âşık Paşazade'nin önemi ortaya konulmuştur. Yine bu dönemde Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili olan unsurlar ve diğer tarihçilerin dönem ile ilgili bilgileri yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarih Yazımı, Osmanlı Devleti, Âşık Paşazade.

Abstract

Of the Tevarih-i Ali Osmans written on foundation period of the Ottoman State, the one written by Âşık Paşazade is in prominent place in the literature. Âşık Paşazade erected his book based directly on current period and surrounding. In the mentioned book, not only historical events were described, but as well regional geography was described. Furthermore, while tradition, customs and law of war of the state were explained, poems gave literary view to the book. As the book written in public language, it displays unsophisticated and fluent language, considered as distinguishable feature. In the present study, significance of Âşık Paşazade was tried to be presented with regard to the information on foundation of the Ottoman Empire. Again in the same period, factors effective in foundation of the Ottoman Empire and information presented by other historians regarding the relevant period.

Keywords: Historiography, Ottoman State, Âşık Paşazade.

GİRİŞ

Tarih terimi Yunanca historia "*bildirme, haber alma yoluyla bilgi edinme, görerek, tanık olarak bilme*" anlamlarına gelmektedir. Tarih dendiğinde Herodot aklı gelir. Herodot'un eseri incelendiğinde bir yerde olayları anlatıyor; fakat olayları anlatmaktan çok o yerin coğrafyasının, çevrenin tahlili yapıyor. Bu tahlili yapılırken bir müesseseyi, bir âdeti, bir olayı anlatmak için kimi zaman rivayetlere dayanıyor; hatta kimi zaman mitolojiye kadar gittiği oluyor. Ancak destandan ayrılan yanı ise doğrudan doğruya yaşadığı gün ve çevreden hareket ederek kültürel yapıyı ortaya koymasındır. (Ortaylı, 2011; 11-12).

Ancak zaman içinde bu tanım değişerek soruşturma yoluyla öğrenilen şeyin kaydı ve aktarımı olmuştur (Oral, 2014: 30-31). Tarihçilik büyük bir ilimdir, bir taştaki yazıyı nasıl okumamız gerektiği, bir parayı nasıl değerlendireceğimizi, bir belgeye hangi yönden bakmamız gerektiği ve tarihlendirmeyi nasıl yapmamız gerektiğini gösteren bir ilimdir. Bu bakımdan da tarih ilmi diğer sosyal bilimlerde pekinliği olan bir ilimdir. Tarihçiliğin diğer bir önemli yönü de sanatçılık safhasıdır. Belirgin bir şekilde, abartmaya kaçmadan ve yalana sapmadan yorumlama meselesidir (Ortaylı, 2011: 14-15). Osmanlı Beyliği'nin kuruluşundan 100 yıl kadar sonra başlayan Osmanlı tarih yazıcılığı, zaman içerisinde oldukça ilerlemiş ve gerek Türk tarihi, gerekse Türk milli kültürü açısından önem taşıyan birçok eser ortaya çıkmıştır. Müverrihler, anlattıkları tarihi olayların yanı sıra gelenekler, görenekler, adetler, efsaneler, atasözleri gibi milli kültür ürünlerimiz hakkında da bilgi vermişlerdir (Dülger, 2011: 1069).

1. Âşık Paşazade

İlk Osmanlı tarihçilerinden olan ve kendisini "Derviş Ahmed Âşık" diye tanıtan Âşık Paşazade, Amasya'nın bir köyünde doğmuştur. Âşık Paşazade şeklinde anılması ise soy olarak Âşık Paşa'ya¹ olan bağ-

*Araştırmacı Tarihçi, yukselyildirim502@gmail.com

¹Âşık Paşa, Sülalesinin Türk kültür hayatında XIII yüzyıldan başlayarak XV yüzyıla kadar geçen zaman içinde üç yüzyılı bulan bir hizmeti vardır. Türk edebiyatı ve Türk tarihiyle ilgili çalışmalarında öncü durumunda olmuştur. Âşık Paşa, Türkçecilik akımının önde gelen bir siması olarak Garip-name gibi büyük bir mesneviyi ortaya koymuştur. Oğlu Elvan Çelebi, Menakibü'l-Kudsiyye adlı eseriyle Türk kültür hayatında menkıbe türünün ilk örneğini vermiştir. Yine bu sülalenin bir devamı olan ve Âşık Paşa soyundan olması nedeniyle Paşazade, "Âşık" mahlasını kullanmıştır. Âşık Paşa'dan başlayarak bu sülalenin insanların, Osmanlı sultanlarına yakınlığı

lılığı nedeniyledir. Baba İlyas'ın soyundan gelen Âşık Paşa, Muhlîs Paşa ve onların halifeleri Babailer uclara, batı sınır bölgelerine göçerek özellikle Osmanlı uc bölgesinde toplum ve kültür hayatında önemli rol oynamışlardır (İnalçık, 2009: 5). Yazılı kaynaklarımız itibariyle, Osmanlı tarihçiliği Yahşi Fakih ile başlıyor. Bu kaynak henüz elde yoktur, sadece Âşık Paşazade'nin referanslarından tanıyoruz (Ortaylı, 2011: 86). Yirmi yaşlarındayken Orhan Gazi'nin imamının oğlu olan Yahşi Fakih'in² evinde kalarak bu evde Osmanlı tarihinin Yıldırım Beyazıt sonuna kadar olan bölümünü yazılı olarak bulup okumuştur (Oral, 2014: 103; Özcan, İA: 7). Yaklaşık olarak miladi 1400 yıllarında doğduğu ve yüzyıl kadar yaşamış olduğu düşünülmektedir.

Âşık Paşazade, eserinin daha pek çok yerinde Osman soyuna olan bağlılığını ve bunların gaza için gönderilmiş bir sülale olduğuna inancını zikreder. Ayrıca Osmanlı sultanlarını, Allah yolunda çarpışan birer mücahit olarak gösterir. II. Murad'ın saltanat yıllarının tümünde ve II. Mehmet'in saltanatının ilk yıllarında Âşık Paşazade gazi liderleri ile beraber Hıristiyan topraklarında akınlar yapmış bir akıncıdır ve büyük seferlere bizzat katılmıştır. Belki de bu yüzden olsa gerek onun ünlü akıncı kumandanı Mihaloğlu Ali'nin akınlarına eserinde özel bir yer vermiştir. Böylece sefer anlatılırken temel almış olabileceği sözlü kaynağın kimliği hakkında fikir edinmiş oluyoruz (İnan, 145pdf: 92). Ve Âşık Paşazade eserini ömrünün son yıllarında İstanbul'da kaleme almıştır.

2. Âşık Paşazade'nin Tarihi

Âşık Paşazade tarafından kaleme alınan ve sadece Osmanlıya atfen yazılmış olan bu eser, sahibinin kendine özgü özellikleri ile birleşmiştir. Anonim tarihler bir tarafa bırakılırsa, Âşık Paşazade, tarih türünün ilk eserini, Tevârih-i Al-i Osman'ı kaleme almıştır. Osmanlı tarih yazıcılığında çok önemli bir yeri olan Tevârih-i Al-i Osman, Osmanlı Devletinin kuruluşundan, Fatih döneminin sonuna kadar gelmektedir. Bu yapının önemi, Osmanlı tarihinden söz eden daha erken tarihli bazı metinlerin tersine, kendi içinde tutarlı bir bütün oluşturmasıdır. Yalnızca Osmanlıları konu etmesi, açık bir biçimde yazarının kişiliğinin damgasını da taşıyan ve birinci elden bilgiler veren ilk yapıt olmasıdır.

Bu tarih, yazarı bilinen, gerçek anlamda ilk Osmanlı tarihidir. Tevârih-i Al-i Osman veya Âşık Paşazade Tarihi adıyla anılan bu eserde Osmanlı sülalesinin şeceresi verildikten sonra bunların Anadolu'ya gelmeden önceki maceraları, Anadolu'ya gelişleri, kaç bölük oldukları, hangilerinin Anadolu'da kaldığı ve kalanların Türk tarihinde oynadıkları roller, Süleyman Şah'tan II. Beyazıt'a gelinceye kadar bütün ayrıntılarıyla ele alınmıştır. İstanbul'un fethi ve daha sonraki hadiseler, Âşık Paşazade'nin Tevârih-i Al-i Osman adlı eserinde canlı bir şekilde ortaya konulmuştur.

Bir de Âşık Paşa'dan başlayarak bu sülalenin insanların, Osmanlı sultanlarına yakınlığı vardır. Bunlardan biri tarihi yaparken, diğeri de yazarak kültürümüzün hizmetinde olmuştur. Bu yönüyle Âşık Paşa'dan başlayarak gelenler, Türk tarihini ve kültür hayatını gözlemleyen kişilerdir. Âşık Paşazade bunların sonuncusudur. (Yavuz-Saraç, 2003; 25) Yıldırım'ın oğlu Çelebi Mehmet'en itibaren, II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet ile yakınlığı vardır. Bunlarla yerine göre sadık bir dost, yerine göre de yaptıklarını yazan bir tarihçi olarak yakınlık kurar. Osmanlı sultanlarına bu yakınlığı yanında onun, okuyan biri olması, özellikle tarihe ilgi duyması, Âşık Paşazade'yi Tevârih-i Al-i Osman'ı yazmaya yöneltmiştir. Okuduklarını, dinlediklerini, görüp yaşadıklarını da daha çok bir menkıbe havasında anlatmıştır. Âşık Paşazade eserinin yazılış sebebini:

"İy aziz fakir ki Deroiş Ahmed Âşiki'yem ibni Şeyh Yahya ve ibni Şeyh Selman ve ibni sultanü'l-me'ali Âşık Paşa'yam ve ibni müşşidü'l-afak Muhlîs Paşa ve ibni kutbu' d-deoran baba İlyas halife-i seyyid-i Ebu'l-Vefa nevvarellah u kubfuahum. Fakir dahı güşe-i feragatda teslim-i rıza küncinde fena ve sabır hurkasm geyüp oturmuş-ıd um Kostantiniyye'de ve du'a sofrası-y-ılan mütena'im olmuş-ıdum. Nağah bir cema'at azizlerden Al-i Osman'un Tevârihi'nden ve Menakıbından zikir itdiler. Fakirden dahı sü'al itdiler. Fakir dahı cevab virdüm. Orhan Gazi'nün imamı İshak Fakih oğlu yahşi Fakı'dan kim ol Sultan Bayezici Han'a gelince bu menakıbı ol Yahşi Fakı'dan yazılmış buldum kim ol Orhan Gazi'nün imamı oğludur ve fakir dahı ba'zı hallarından ve kallerinden ve menakıplarından ihtisar id üp kalem diline virdüm. Kalem dahı safha-yı sahrada beyaz kalbe söyledi. Fakir dahı kim işitdüm, can kulagımı ol nagmeye tutdum. Gönlüm dahı hayretde kaldı. Hernan dem eyitdüm kim . . ." cümlelerinde anlatmıştır. Aynı zamanda anlaşıldığı üzere Âşık Paşazade tarihi, okumaya, dinlemeye, görme ve yaşamaya dayanmaktadır. Osmanlı padişahları da Derviş Ahmed Âşiki'ye gereken değeri vermişler ve çeşitli ihسانlarda bulunmuşlar-

---

vardır. Bunlardan biri tarihi yaparken, diğeri de yazarak kültürümüzün hizmetinde olmuştur. Bu yönüyle Âşık Paşa'dan başlayarak gelenler, Türk tarihini ve kültür hayatını gözlemleyen kişilerdir. Âşık Paşazade bunların sonuncusudur (Yavuz-Saraç, 2003: 25).

² Yahşi Fakih'in Menakıb-ı Ali Osman adlı eseri, Yıldırım Han'a gelinceye kadar bilinen en eski Osmanlı tarih eseridir. Âşık Paşazade ve Oruç Bey gibi tarihçilerin eserlerine kaynaklık etmiştir. Âşık Paşazade, 1413 yılında, Çelebi Sultan Mehmed'in Musa Çelebi'yle olan mücadeleleri sırasında Geyve'de görülmektedir. Buraya Amasya'da bulunan Çelebi Mehmed'in maiyetinde gelmiştir. Geyve'de hastalanan Derviş Ahmed, Orhan Gazi'nin imamının oğlu Yahşi Fakih'in evinde kalmıştır. *"Ol vakt du'iki fakir köyde kaldum. Orhan'un imamı oğlu Yahşi Fakih evinde hasta oldum. Geyve' de anda kaldum. Menakıb-ı Al-i Osman'ı ta Yıldırım Han'a gelince ol imam oğlundan nakl itdüm kim habar viririn."*(Yavuz-Saraç, 2003: 31).

dır. Olayları kendi hayatında bizzat yaşayan bir tarihçinin eseri olarak Âşık Paşazade Tarihi çok önemli bir tarihtir (Yavuz- Saraç, 2003; 26).

Âşık Paşazade eserinde tarihsel olayları anlatırken Osmanlıların savaş tekniklerini de anlatmaktan geri kalmamıştır. Bu durum şöyle belirtilmiştir:

"Babasından dua alıp manevi yardım kılıcını beline kuşanınca, Allah yolunda savaşmaya niyetlenip sefere çıktı. O babası Osman Gazi'nin de gittiği Karaçepüş'e yürüdü. Hisara varmaya bir konak kala, gaziler üç bölük oldu. Biri doğrudan hisar üzerine yürüdü. Bu bölükte Orhan Gazi de vardı. Bir bölük gece içinde hisarın ötesine geçti. Üçüncü bölük ise, hisarın yanındaki dereye girdi. Orhan Gazi hisara cenk için yürüdü. Birkaç gün savaş oldu, sonunda hisara karşı mağlup gibi göründüler. Kâfirler, Türklerin savaşı bırakıp dönüp kaçtığını sanıp hisardan çıktılar. Hisar önünde bir Türk bulup yakaladılar ve hisarın tekfuruna getirdiler. Tekfur, "Başka Türk var mı?" diye sorunca, Türk, "Yok, olanlar da kaçıp gittiler." cevabını verdi. Tekfur bunu duyunca çok sevindi ve casus gönderdi. Gelip görünce Türklerin gittiğini anladılar. Tekfur da bu durumda hisar kapısını açtı ve "Türk zor durumda imiş, gidip onları vurayım ve dere-den çıkartmayayım" dedi. Atına binip sürdü. Hisarın yanında pusudaki gaziler kapıyı aldı. Yukarıdakiler de görününce tekfur, "Daha Türk var imiş." dedi. Dönüp hisar önüne geldiği zaman gazilere rastladı ve kendini ele verdi. Tutup hisara karşı getirdiler, hisarı aldılar ve malını gazilere verdiler. Sipahisini çıkarıp tekfur aldılar" (Yavuz- Saraç, 2003: 81-82). Ayrıca yapılan savaşlarda bir cihat anlayışının varlığı açık bir şekilde görülmektedir.

Eserde net bir şekilde çok yönlü bilgi birikimi bulunmaktadır. Bu çok yönlü bilgilerden biri de Osmanlıların gelenek ve görenekler hakkında verilen bilgiler olmuştur. Osmanlıların kuruluş döneminde benimsenen sosyal hayat tarzı ve buna bağlı olarak giyin kuşamın, renklerin de bu yaşam tarzına olan etkileri de esere yansımıştır. Bu durumu müellif, kendine özgü bir yazım şekli ve anlatım tarzı ile aktarmıştır. Bu duruma misal verecek olursak:

"Orhan Gazi'ye kardeşi Alaeddin Paşa, "Sultanım, Allah'a hamd ve şükür olsun, seni şimdi padişah gördüm. Bir gün senin de ordun günden güne çoğalacaktır. Sen de askerinde bir nişan, alamet koy ve o şey başka askerlerde olmasın." der. Orhan Gazi de, "Sen ne işi işlersen ben de onu kabul ederim." dedi. "Şimdi etraftaki beylerin börkleri kızıl renktendir. Senin askerinin börkleri ak olsun." dedi. Bilecik'te ak başlık yaptılar. Orhan Gazi giydiği gibi ona bağlı olanlar da giydiler.(Yavuz-Saraç, 2003: 97)

Bir de burma tülbent de Orhan Gazi zamanında yapıldı. Divana geldiklerinde beylerin burma tülbendi olmazsa ayıplarlardı. Hatta, "Divana geldin burma tülbendin hani, nerede?" derlerdi. Lakin divanda burma tülbent giyerlerdi. Sefere gittikleri zaman ise börk giyerlerdi. Ayrıca börkün altına şevgüle giyerlerdi.

SORU.- Şevgüle nedir?

CEVAP.- Şevgüle, önü kısa, ardı uzun, içi deriyle kaplanmış bir takkedir. İşte Osmanoğulları'nda böyle şaşılacak ve yadırganacak şeyler çok görülmüştür. Fakir, kısa kısa da olsa yazdım. O zamanlar onu gerekli görürlerdi, şimdi ise adet bunlardır" (Yavuz-Saraç, 2003: 98). Bu bilgiler ile Osmanlıların kuruluş dönemindeki giyim tarzı hakkında bilgi verilirken bu giysilerdeki renklerin taşıdığı anlamlar dile getirilmiştir. Yine aynı şekilde eserin soru cevap tarzında bir anlatım ile yazılmış olması da esere farklı bir özellik katmıştır. Müellif, anlatımında kendi sözlerini dile getirip "Fakir, kısa kısa da olsa yazdım" diyerek yaşayıp gördüğü pek çok konuyu eserinde kaleme aldığından bu konular kısaca değinerek pek çok konu hakkında bilgi vermeye çalışmıştır.

Âşık Paşazade, Tevarih-i Al-i Osman adlı bu eserini halk diliyle yazmıştır. Müellif eserini oldukça sade ve akıcı bir dil ile bab'lar halinde, soru - cevap tarzında kaleme almıştır (Köken, 2002: 4). Aynı şekilde bahsettiği şahsiyetleri pek göze almadan onlar hakkındaki önyargılarını gizleme gereği duymamıştır. Sultanlar ise her türlü eleştiriden uzak bırakılmış, ancak devlet adamları ve askerler müellifin gerek duyduğu yerlerde en ağır eleştirilere maruz kalmaktan kurtulamamıştır.

3. Toponomik Yedigâr Tanıklığı

Âşık Paşazade'nin tarih yazımına baktığımızda Herodot'un tarih yazımına paralel olarak yazılmış bir tarih yazımı olduğu görülmektedir. Çünkü tarihi olayların anlatılması ile bölge coğrafyasının tasvir edilerek yer isimleri ile bir arada verildiği bir eser olduğu gibi insanların yaşam tarzı, gelenekleri, zaman içinde yaşanan değişimler, kahramanlıklar, inançlar, teşkilatlanma sistemi gibi pek çok alanda bilgi veriliyor. Bu bilgiler halk diliyle anlaşılır bir şekilde vermesi, soru cevap üslubunu kullanması ve yeri gelince açıklama yapmaya ihtiyaç duyması esere ayrı bir yön kazandırmıştır. Böylece eser incelendiğinde sadece belli bir konuyla ilgili değil birçok konu hakkında bilgi edinmiş oluyoruz.

Bugün üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyasına pek çok millet egemen olmuştur. Göçebe, yarı göçebe ve yerleşik Türk toplulukları eski çağlardan beri üzerinde yaşadıkları arazi parçaları, dağ, yayla, ırmak, köy, kent gibi yerlere anlamlı adlar vermişlerdir. Anadolu coğrafyasının en son hâkimi olan Türkler de çeşitli yöreleri yeniden adlandırmışlardır (Dülger, 2011: 1655). Âşık Paşazade tarihinde olduğu gibi Oruç Bey tarihinde de özellikle yer adları konusunda ve bu adların bazılarının halen geçerli olduğu göz önüne alındığında verdikleri bilgiler son derece önemlidir. Misal vermek gerekirse: "Ertungrıl Gazi dahi kabul etdi. O vakit yürüyüp Engürü'ye (Ankara) geldi. O zaman sahip Kara Hisar (Afyon) ilinde Germiyoğulları'nın atası Alişar var-

di." (Atsız, 1992: 14; Yavuz-Saraç, 2003: 55). "Söğütcük dirler ana dek yurd dutdılar. Toalic-tagı'nı ve Ermenek-tagı'nı onlara yaylak-kışlak virdiler." (Öztürk, 2008: 7).

Ayrıca İnegöl, Bilecik, Kulaca Hisarı, Biga Üyüğü gibi birçok yer isminin eserlerinde zikredilmesi dönemin Anadolu coğrafi sahası hakkında günümüze ışık tutmaktadır. Bu yer isimleri olaylar anlatılırken dile getirilmiş ve esere şöyle yansımıştır:

"Osman Gazi bu tabiri iştince himmet kılıcını gönül beline sıkıca bağladı. Bir gece yürüyüp İnegöl'e vardı. Yanında Kulaca denen küçük bir hisar vardı.... Sultan Alaeddin'in ne yaptığına bak. Hemen oradan Ereğli'ye yöneldi. Tatar sultanın kendi üzerine geldiğini anlayıp karşıladı. Biga höyüğünde buluştular"(Yavuz- Saraç, 2003: 60- 61). Tabii ki olaylar anlatılırken yer tasvirlerine önemli derecede yer verilmiştir. Bu durum ise müellifin yazdığı olaylara bizzat tanık olduğunu da göstermektedir.

"Osman Gazi sancak beyi olunca ata binip devamlı Köse Mihal'e beraber olurlardı. Bu gazilerin hizmet edenleri ekseriya Harmankaya kafideri idi. Bir gün Osman Gazi, Mihal'e, "Tarakçı Yenicesi'ne hücum edelim, sen ne dersin?" dedi. Mihal de, "Han'ım! Şimdi Sakarya ırmağı'nı geçebilmemiz için, Sorkun üzerinden Sarıkaya'dan, Beştaş'tan geçelim, zaten gaziler bize o taraftan gelirler." dedi. Sonra, "Mudurnu vilayetini de vurmak kolay olur ve hem o vilayet mamurdur"(Yavuz-Saraç, 2003: 65). Parçadan anlaşıldığı üzere bir sefer olayı anlatılırken coğrafi bölgenin tasviri öyle bir yapılıyor ki bölge göz önünde canlandırılıyor. Sefer için izlenilecek yol ile bölgenin betimlemesi yapılarak yerlerin isimleri verilmiştir. Kullanılan yer isimlerine bakıldığında ise günümüze kadar süre gelen isimlerin varlığına rastlanmaktadır. Esere bakıldığında bu gibi tasvirlerin sıkça yapıldığı görülmektedir. Yine başka bir örnekte:

"Karacahisarı aldığı vakit, şehrin evleri boş kaldı. Germiyan ülkesinden ve başka yerlerden pek çok adam gelip Osman Gazi'den ev istediler. Osman Gazi de boş evlerden verdi ve kısa zamanda şehrin evleri sahibini bulup şehir güzelleşti. Sonra kiliseler mescit ve cami yapıldı. Ayrıca Pazar kurdurdu"(Yavuz- Saraç, 2003: 71). Karacahisar, günümüzde de varlığını sürdüren bir yerdir. Burada yer isimlerinin kullanılmasının yanı sıra Osmanlıların müessesesi ve istihdam durumu da belirtilmiştir.

"Osman Gazi, Bursa hisarının savaşa alınmayacağını ve bunun sabır işi olduğunu anladı. Hisarın fethi için tedbirler aldı. Kaplıca tarafına hisarın karşısına bir hisar yaptırdı. Seçkin bir yiğit olan kardeşinin oğlu Aktemür'ü, yanına seçme yoldaşlar vererek orada koydu. Bir hisar da dağ tarafına yaptırdı. Balahancuk denen yiğit bir askeri vardı. Onu da buraya yerleştirdi. Bu iki hisar bir yılda yaptı. Fakat köylerini güvenlik ve korumayla güzelleştirdi. Bunlar kâfirlerin hisardan parmağını bile çıkartmayıp devamlı beklerlerdi.

Balahan karga uçurmaz kaleden

Bursa tekfurı kaçmadı beladan

Temir'in gece gündüz rahatı yoktur.

Kâfir sıkıntıdan bela içine düştü

Osman Gazi, "Vilayetin bazısını veremem, çünkü bunları memleketlerinden çıkarmıyorum" cevabını verdi. Sonra Lefke'nin yanındaki dere ağzında Yenişehir Suyu'nun kenarında bulunan küçük bir hisarı Samsa Çavuş'a verdi. Oranın adına şimdi Çavuşköyü derler" (Yavuz- Saraç, 2003: 77-79). Âşık Paşazade eserinde olayları ve coğrafi bölgeyi çok canlı bir şekilde tasvir etmiştir. Bu tasvirleri yaparken karşılıklı konuşma tarzında, soru cevap şeklinde ve konu içinde tanımlar yapılarak konuya açıklık getirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda konuyla ilgili metin içinde kullandığı şiirler ile konuya edebi bir hava katmıştır.

4. Tevarih-i Al-i Osman

Âşık Paşazade'nin eserinde kullandığı üslup ve kullanılan dilin akıcılığı, her şeyden önce müellifin çok samimi duygular ile eseri yazdığını göstermektedir. Bu durumlar, eserin geniş bir çevre tarafından okunmasını da sağlamıştır. Ayrıca müellif eserde birçok üslubu bir arada kullanılmıştır. Böylece eserde sık sık diyaloglara yer verilip, kısa cümleler kullanarak eserin canlılığını daha da artırmıştır. Âşık Paşazade, diyaloglarında sadece iki kişiyi karşı karşıya getirip konuşurmaz, konuşmaya zamanın havasını da katmıştır. Bu diyaloglar olayların akışına göre ilerlemiştir. Yine diyaloga yakın bir şekilde, zaman zaman okuyucuyla da karşı karşıya gelip yazdıkları hakkında açıklamalarda bulunur. Böylece kullanılan üslup ve dildeki akıcılık anlatılanlara bağlı olarak bir gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür. Müellif eserinde her türlü cümle çeşidine yer vererek kendine özgü bir tarz ortaya koymuştur (Yavuz- Saraç, 2003: 38-39).

Olayların yorumlanma safhası, dönemin tarihçileri arasında farklı şekillerde telaffuz edilmiştir. Âşık Paşazade'nin sık sık şu cümleyi kullandığını görmekteyiz. "Fakir ihtisar etdüm" şeklinde kullandığı cümleye misal verecek olursak: "Ali Begi, Rum Elinün yarar akıncıları yilen gödürdüler. Vardı Kemahun Elinü urdı. Ve Ermenileri esir etdi. Mubalaga doyumluklar aldı. Ve bunun kisası çokdur. Fakir ihtisar etdüm." Bu tabir Âşık Paşazade'nin hadiseler hakkında eserinde yer verdiğinden daha fazla bilgiye sahip olduğunu göstermekte ve aynı zamanda bu seferi naklederken kullandığı kaynağın türüne de ışık tutmaktadır. Buradan hareketle denilebilir ki Âşık Paşazade'nin sefer için kullandığı kaynak yazılı olmaktan ziyade bizzat içinde bulunduğu bir kaynaktır (İnan, 145pdf: 98).

Âşık Paşazade'nin tarihinde Osmanlı Beyliğinin kuruluşundan bahsederken bunların dört yüz çadır-lık evli konargöçer oldukları belirtilirken, Oruç Bey tarihinde bu konargöçerlerin otuz bin çadır olduğu belirtilir. Tevarih-i Ali Osman'lara karşı M. Fuad Köprülü [1890-1966]³ ise Osmanlıların dört yüz çadırılık bir aşiretten ibaret olmadığını belirtiyor. Bunun yanı sıra yabancı yazarlara baktığımızda daha farklı yorumlarla karşılaşırız. Osman Bey'in ataları Selçuklu bayrağı altında hizmet vermişlerdi. Onlar Türkmen, doğudan Oğuz boyundan gelen göçebe Türklerdir. Emrinde yüzlerce çadır olan Süleyman Bey, Moğol akınlarıyla birlikte bu bölgeye gelmişlerdi. Türk boylarının birçoğu kısa zamanda haritadan silinirken, bu boy (Osmanlı) büyümüş, genişlemiş ve aralarında eşkiyalar, yiğitler, çobanlar çıktığı gibi; kanun koyucular, devlet adamları ve hükümdarlar da çıkmıştır (Jorga, 2005: 157).

Âşık Paşazade ve Oruç Bey tarihlerinin giriş kısmı özellikle Osmanlı hanedanının soy kütüğü verilerek Osmanlı soyu kırk göbek sayılıp Hz. Nuh Aleyhisselam'a dayandırılır. Bunun yanında yabancı tarihçiler; Osmanlı hanedanını sonunda Nuh Peygambere bağlandı. Süleyman Şah yetenekli bir binici idi ve binlerce yiğidi yönetirdi. Adı geçtiğinde bütün Anadolu titrendi. Suriye - Halep yakınlarında Süleyman Şah'ın nehri geçmek isterken boğulduğu ve gömüldüğü yerin Türk mezarı olduğu belirtiliyor. Osmanlı tarihçilerinin kaynaklarında Süleyman Şah oğullarından Ertuğrul Bey'in adı geçmekteyken, çok teferruatlı bilgiler veren tarihçi Pahimeres, onu tanınamaktadır. Bunun aksine Ertuğrul Bey'in adı tarihte ilk kez Türk kaynakları kullanan ve Avrupa'daki Türk hükümdarlığını eski İmparatorluğun devamı olarak gören 15. Yüzyıl tarihçilerinden Halkondil'in kaynaklarında geçmektedir (Jorga, 2005: 158). Osmanlı Devletinin kuruluş meselesinin şimdiye kadar bir çıkmaz içinde kalması yalnız malzeme azlığından, membarın kıfayetsizliğinden değil, öncelikle tarihi zihniyete hiç uygun olmayan hatalı ve basit bir telakki neticesinde meselenin yanlış ortaya konulmasından ileri gelmektedir (Köprülü, 2006: 56).

Âşık Paşazade tarihi ve bu dönemde yazılan diğer Osmanlı tarihlerine baktığımızda devletin oluşumu, görülen bazı rüyalara dayandırılarak tasvir ediliyor. Bu gibi şeyler esere efsanevi bir nitelik verirken daha sonraki tarihçilerin tenkidine maruz kalıyorlar. Âşık Paşazade tarihinde geçen Osman Bey'in rüyasını, aynı şekilde Oruç Bey tarihinde bu rüyayı oğlu Osman doğduğunda Ertuğrul Bey görmektedir. Şeyh'in kucağındaki ay, rüyayı görenin koynuna giriyor ve göbeğinden bir ağacın bitmesi, bu ağacın dallarını dünyanın dört bir yanına saçması gibi (Öztürk, 2008: 8; Atsız, 1992: 16). Klasik dönem tarihlerinde sık olarak anlatılan bu rüya motiflerine M. Fuad Köprülü şöyle bir yorum getiriyor; İlhanlılar döneminde Reşideddin'in Cami'üt-Tevarih adlı eserinde Oğuz ananelerinin muhtevi kısmında bir rüyadaki ağaç menkıbelerinin başka bir şekli rivayet edilirken, aynı şekilde XIV. asırda Selçuknamede yazılmış benzeri rüya motifleri vardır. Köprülü, Osman Bey'in rüyasının ya Reşideddin Oğuznamesinin Anadolu Türklerinin arasında yaygın olmasıyla Osmanlı kroniklerine halk ağzından geçti ya da kuvvetle ihtimal XV. asırda Osmanlı sarayında çok önem verilen Reşideddin eserinden alınarak Osmanlı sülalesine isnat edildi (Köprülü, 2006: 45-46).

5. Tevarih-i Ali Osman'lar

Âşık Paşazade'nin eseri Osmanlı tarih yazıcılığında çok önemli bir yeri olan Tevarih-i Al-i Osman, kendi içinde tutarlı bir bütünlük oluşturmaktadır. Yalnızca Osmanlıları konu etmesi, açık bir biçimde yazarının kişiliğinin damgasını da taşıyan ve birinci elden bilgiler veren ilk yapıt olmuştur.

"İşte Orhan Gazi'nin imamının oğlu olan Yahşi Fakih, Sultan Bayezid Han' a gelinceye kadar bu hadise ve menkıbeleri yazmış. Ben de Orhan Gazi'nin imamının oğlu Yahşi Fakih'e bağlı kalarak, başkalarından duyduklarımınla birlikte, Osmanogulları'nın sözlerinden ve olaylarla dolu menkıbelerinden bazılarını kısa ve öz olarak kaleme aldım" (Yavuz- Saraç, 2003: 51). Metinde anlaşılacağı üzere Yahşi Fakih'in Osmanlı kuruluş dönemiyle ilgili yazmış olduğu bir eseri olduğu ve Âşık Paşazade'nin bu tarihi eseri okuduğu görülmektedir. Ancak Yahşi Fakih'in yazmış olduğu bu eser günümüze ulaşamamıştır. Bu nedenle Osmanlı kuruluş dönemi ile ilgili yazılı ilk eser olarak günümüze ulaşan ilk yapıt Âşık Paşazade'nin kaleme almış olduğu eserdir. Osmanlı kuruluş dönemi ile ilgili günümüze ulaşan ilk yapıt olması nedeniyle Âşık Paşazade tarihi, dönemle ilgili yazılan diğer Tevarih-i Ali Osman'ları etkisinde bırakmıştır.

a. Neşri: Cihannüma adlı eserin giriş kısmında ona göre diğer ilimlerde bir çok kitaplar yazılmış olmasına rağmen, hali hazırda mevcut olan tarih çalışmaları ve özellikle Türklerin tarihi üzerine yazılmış olan-

³ Prof. Dr. Fuad Köprülü, 4 Aralık, 1890 İstanbul'da doğmuştur. Ayasofya Merkez Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra, 1907-1910 yılları arasında Mekteb-i Hukuk'a devam etmiş, hususi olarak Fransızca öğrenmiştir. Küçük yaşlardan beri araştırmacı zihniyetle, sürekli olarak, bilhassa edebiyat, tarih, sosyoloji ve tenkid sahasında eserler okuyan Fuad Köprülü, on üç-on dört yaşında iken şiir yazmağa başlamış, 1908'de neşriyat hayatına atıldı. Hukuk tahsil ettiği sırada, 1908-1910 yılları arasında Mehasin ve Servet-i Fünun mecmualarında, Tanin gazetesinde şiirleri, edebiyat, sanat meseleleri, sosyoloji, tenkid sahasında birçok makaleleri basılmıştır. Fuad Köprülü, 20 Aralık, 1913'te Halid Ziya Uşaklıgil'in istifasıyla boşalan İstanbul Darü'l-Fünunu Türk Edebiyatı Tarihi müderrisliğine tayin edilmiştir. Ardından gerek edebiyat gerekse tarih alanında pek çok çalışması olduğu gibi siyasi alanda da faaliyetlerde bulunmuştur. Türkiye'mizin ilim ve tefekkür hayatında mübessir ve rehber, eski Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Fuad Köprülü, 28 Haziran, 1966'da hayatını kaybetmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fevziye Abdullah Tansel, Prof. Dr. Fuad Köprülü <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/744/9538.pdf>.

lar dağınık, bir arada olmayıp ve zikredilen hadiseler doğru olarak bir araya getirilmiş değildir. Bu fikirle Neşri, yaratılıştan kendi gününe kadar gelen bir dünya tarihi yazıp eserine Cihannüma adını vermiştir. Bu eserinde özellikle Osmanlı Devletinin kuruluş dönemindeki hadiseleri anlatırken verdiği bilgilerin temelini Âşık Paşazade tarihinden alarak kendi bilgileri ile eklemelerde bulunmaktadır. Buna misal verecek olursak:

- "Akkoyunlu'ların Tokat'ı yakıp yıkmaları,
- Sultan Mehmed'in Anadolu yakasına geçmesi,

- Mahmut Paşa'nın tekrar vezirliğe getirilmesi vb." (Atsız, 1992: 221; Yavuz-Saraç, 2003; 260). Bu tarihi olaylar, Âşık Paşazade tarihi ile aynı doğrultuda bir süreç izlenirken, konunun aktarılma üslubunda farklılık oluşmuştur. Başka bir deyişle Osmanlı Devletinin kuruluş dönemi ile ilgili tek kaynak Âşık Paşazade'nin eseri olduğundan dönemle ilgili yazılan diğer eserlere kaynaklık yaptığı görülmektedir.

b. Âşık Paşazade: Tarihçiler eserlerini kaleme alırken ister istemez kendi tarzlarını da yansıtırlar. Bu nedenle yazarlar arasında üslup farkı oluşmaktadır ki bu anlatım tarzları yazarın özgünlüğü yansıtır. Tabii ki Âşık Paşazade eserinde verdiği bu hadiseleri anlatırken cümleyi "ve bunun kıyası çok" ibaresi ile sonuçlandırırken; Neşri ise Âşık Paşazade'nin tarihinden naklettiği bu hadiseleri anlatırken cümleyi "bunun macerası uzundur" ibaresi ile sonuçlandırır (Unat- Köymen, 1957: 805). Aynı şekilde dönemin başka bir tarihçisi Oruç Bey eserine baktığımızda farklı bir durum bulunmaktadır.

c. Oruç Bey: Kendisi hakkında pek fazla bilgi mevcut değildir. Eserinde kullandığı dil ve üsluba bakılırsa Oruç Bey'in, devrin geçerli ilimlerini tahsil ettiği yani Arapça - Farsça bildiği söylenebilir. Tabii ki Oruç Bey ve çağdaşı Âşık Paşazade Türkiye Türkçesinin nesir dilinin gelişmesinde önemli kilometre taşlarıdır. Oruç Bey, Çelebi Mehmed devrine kadar olan olayları, Âşık Paşazade'den naklettiğini ifade eder. Ancak Âşık Paşazade'yi kaynakları arasında zikretmesi onun bu kaynağı geniş ölçüde kullandığı anlamına gelmemektedir, çünkü her iki kaynağın 1422'den sonraki anlatımlarının farklı oluşu bunu açıkça göstermektedir (Öztürk, 2008: 1). Neşri'nin eserinde olduğu gibi Oruç Bey'de Osmanlı kuruluş dönemini belirtirken Âşık Paşazade'yi temel kaynak olarak kullanmıştır. Bu durum Âşık Paşazade'nin eserinin, Osmanlı kuruluş döneminin aydınlatılmasında ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Dönemin başka bir tarihçisi olan Tursun Bey ise dil açısından farklılık göstermiştir.

d. Tursun Bey: Tarihine baktığımızda kendisi ile aynı tarihte yazılmış olan Âşık Paşazade, Neşri, Oruç Bey tarihleri ile karşılaştıracak olursak üslup açısındaki farklılıklar bariz bir şekilde ortaya çıkıyor. Bu tarihlerin dilleri Türkçe iken Tursun Bey'in söz dizimi ve kullandığı sözcükler büyük miktarda Arapça ve Farsça kelimelerden müteşekkildir. Eser süslü nesir ile kaleme alınmış, araya Kur'an'dan ayetler serpiştirilmiştir. Tursun Bey, Âşık Paşazade'nin bilgilerini Neşri Tarihi yoluyla almış ve bu bilgileri Akkoyunlular ile yapılan savaştan önce cereyan eden hadiseler kısmında kullanarak üzerinde düzeltmeler yapmıştır. Misal verecek olursak;

- "Âşık Paşazade, "Padişaha haber gönderdiler ki..." tabiri ile Uzun Hasan, Sultan Mehmed'e elçi gönderiyor gibi gözükmektedir.

- Tursun Bey, "Sultan Beyazıt ki ekber-i ebna-yı Sultan Mehmed'dir ve eyalet-i Rum anun taht-ı hükümetinde idi-anun işiğine ilçi gönderdiler" diyerek elçinin gönderilmiş olduğu izah edilmiştir (Tursun Bey, 1977: 154-155; İnan, 113-114). Yani Tursun Bey de Osmanlı kuruluş dönemini yansıtırken temel kaynak olarak yine Âşık Paşazade'nin eserini kullanmıştır. Ancak bu kaynaklığı yaparken Neşri'nin eseri üzerinden hareket etmiştir.

Böylece Osmanlı Devletinin kuruluş dönemi ile ilgili tek kaynağın Âşık Paşazade'nin eseri olması sebebiyle diğer tarihçilerin eserlerinde mutlak olarak kullandığı bir eser olmuştur. Bu durum Âşık Paşazade'nin eseri olan Tevarih-i Al-i Osman'nın, Osmanlı Devleti kuruluş döneminin aydınlatılmasında oynadığı önemli rolü açıkça göstermektedir.

6. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Etkili Olan Unsurlar

Âşık Paşazade'nin eseri incelendiğinde Anadolu'da varlık gösteren sosyal hayattaki teşkilatlanmalara da rastlanmaktadır. Bu unsurlar Osmanlı Devletinin kurulmasında çok önemli roller oynamıştır. Dini yapı ile oluşmuş olan bu unsurların teşkilat yapıları esere aktarılması ise şu şekilde olmuştur. Âşık Paşazade, Hacı Bektaş'tan söz ederken Anadolu'da dört misafir taifesinden söz eder. Bunlar Gaziyân, Ahiyan, Bacıyyân, Abdalan. Bu gibi oluşumları açıklarken Âşık Paşazade'nin eserinde nasıl bahis olduğundan ziyade, modern tarihçilerin nasıl değerlendirdiğine bakacağız.

a. Gaziyân-ı Rum: Başka Membalarda Alp-lar Alp-erenler gibi isimlerle zikredilen bir zümre. Yalnız Anadolu Selçuklu devletinin çökmesi devrinde değil, daha ilk Anadolu fütuhattı esnasında mevcut bir içtimai teşekküldür. İslamiyet'ten evvelki Türk'lerde kullanılan Alp unvanı, İslamiyet sonrası Gazi olarak kullanılmış (İnalçık, 2007: 491). Tabii ki bu teşkilatı farklı zamanlarda, farklı kişiler benzer tabirler (Gardizi, Ay-yarlar, Al-fityan vb.) kullanmışlardır. Utbi, Barthold, Tabari, İbnü'l-esir vb. Alp ve Alp-erenlere kaynaklarında söz eden Âşık Paşa, Alp-eren olmak için dokuz şartın gerekliliğinden bahseder. (kuvvet, yürek, gayret, at, yay, süngü vb.) Uc beyliklerinin asıl askeri kuvvetini teşkil eden, ananeleri bozulmamış olan, yarı

göçebe bu Türkmen aşiretleri arasında yaygın olması pek tabii idi (Özcan, İA: 444). Âşık Paşazade'nin Gaziyân-ı Rum adı altında anlatmak istediği zümre, şüphesiz bu Alp'lardır (Köprülü, 2006: 106-107). Bu Alp'ler, Rum diyarının ele geçirilmesinde önemli rol oynadıkları gibi Osmanlıların teşkilatlanmasında ve sonrasında devlet haline gelmesinde büyük rol oynamışlardır. Bu nedenle bu teşkilata Rum diyarının gazileri olarak Gaziyân-i Rum olarak adlandırılmıştır.

b. Ahiyan-ı Rum: Âşık Paşazade'nin tabiriyle Ahiyan-ı Rum, Anadolu Ahileridir. İbn Battuta, bu teşekkülün Anadolu'da yaygın olduğu ve Osmanlı'nın kuruluşundaki rolleri dikkatini çekmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalar, teşkilatı aydınlatmış gibi olsa da tarih bakımından fazla gelişme göstermemiştir. İbn Battuta, bunların bilhassa Anadolu'nun belli başlı merkezlerinde Ahiyetü'l Fityan (kardeş yiğitler) adını verdiği bu zümrenin zaviyelerinden bahsetmekte ve geniş bir alana yayılmış bulunmaktadır. Ahi teşkilatı yalnız şehirlerde değil köylerde, uçlarda da vardı. Battuta bu fütüvvet teşkilatların bekâr geçlerden ve Ahi lakaplı bir reis tarafından idare edildiğini belirtirken; Köprülü, bunların evli olduklarını, hükümdar hürmeti kazandıklarını, içlerinde yüksek idari mevkilere geçmiş adamların mevcudiyeti malumdur (Avcı, İA: 225; Köprülü, 2006: 111). Anadolu'da böyle bir teşkilatın varlığı Osmanlıların devlet haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ahi teşkilatı dini açıdan birbirlerine bağlı ve savaşçı yiğitlerden oluşmaktadır. Dini olarak Osmanlılar ile Ahilerin birleşmesi güçlü bir teşkilatlanmanın oluşmasını sağlamıştır. Böylece Osmanlıların devlet haline gelmesinde Ahilerin göstermiş olduğu faaliyetler ve devlet teşkilatının oluşmasında büyük etki göstermiştir.

c. Bacıyan-ı Rum: Âşık Paşazade'nin bahsettiği ancak başka hiçbir menbada zikredilmeyen kadın teşkilatıdır. Köprülü bunun yazma farkından kaynaklı Hacıyan-ı Rum (Anadolu Hacıları) olma ihtimali veya Moğol devrinden kalmış Bahşıyan-ı Rum olması fikrini ileri sürmüştür. İncalcık ise genelde Şeyhler neslinden zaviye yöneten hatunlar, mesela Hüdavendigar sancağında bir vakıf idare eden Taci Hatun, Bacıyan cemaatinden sayılırlar. İbn Battuta, Anadolu da Müslüman kadınların erkeklerden kaçmayışlarını, saygılı oluşlarını hayretle kaydetmiştir (İncalcık, 2009: 29). Köprülü, bunun kadınlar teşkilatı olduğunu ve Bektaşî ananesinde tarikattaki kadınlara Bacı lakabının verilmesi bununla alakalı olduğunu belirtmiştir. Bertrandon de la Broquiere ise XV. asrın başında Dulkadir Beyliğinin müsellahtır otuz bin erkek ve yüz bin kadından mürekkep bir Türkmen kuvvetine malik olduğunu söyler. Dönemin şartları ve yaşam koşulları göz önüne alındığında böyle bir teşkilatın oluşumu muhtemeldir.

d. Abdalan-ı Rum: (Dervişler) XIV. Asırda birçok membada Abdal-baba lakabıyla Osmanlı Hükümdarlarıyla beraber harplere katılan dervişlerden bahsediliyor. Bunu anlayabilmek için Anadolu'nun XIII ve XIV asırdaki dini şartlara bakmak gerekir. Köprülü, Anadolu Selçuklu devletinin dini siyaset hususunda Büyük Selçuklu İmparatorluğunun ananelerine sadık kalarak Abbasileri muhafaza etti, devletin tüm şehirleri Suni ve Hanefi olarak kaldı. Böylece XIII asırda çoğalmaya başlayan bir takım tarikatlar buna devam ettiler. İbnül Arabî, Konevi, Mevlevîye, Bektaşîlik gibi (Köprülü, 2006: 114-116; İncalcık, 2009: 22-24).

Âşık Paşazade'nin eserinde Anadolu'da varlık gösteren dört farklı unsurun varlığı görülmektedir. Osmanlıların kuruluş dönemiyle ilgili günümüze ulaşmış olan tek eser, Âşık Paşazade'nin Tevarih-i Al-i Osman'da, Anadolu'da varlık göstermiş olan bu unsurlar dile getirilmiştir. Bu unsurların her biri farklı açılardan, dini ya da savaşçılık gibi, Osmanlıların teşkilatlanmasında ve devlet haline gelmesinde önemli etkiler yaptığı görülmektedir.

SONUÇ

II. Beyazıt devrinin büyük bir güç halindeki devletin, sağlamaştırılmasından başka birbirinden güzel tarihlerin yazımı Osmanlı kültür hayatı içinde özel bir yeri vardır. Zamanımıza kadar gelen tarihlerin birçoğu bu devirde kaleme alınmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi hakkında verilen bilgiler açısından önem arz eden ilk eser, Tevarih-i Al-i Osman'dır. Eserin yazarı Âşık Paşazade, eserinin yazılış amacını şu şekilde belirtmiştir.

"Ey değerli okuyucular, Allah' a yemin ederim ki yazdığım bu menkıbelerin hepsini hakkıyla en iyi şekilde biliyorum. Bunları boşu boşuna yazdığımı sanmayınız; ilmim hepsine yettiği için yazdım. Ömrüm seksen altı yaşına basınca

*Bayezit Han Bogdan' a ulaştı.
Bayraklar açılıp büyük davullar çalınca
O padişah uzaklara uğur ve kutlulukla gittiği
İstanbul'dan çıkıp yürüdüğü zaman,
Devletinin seferleri bütün âlemi tuttu.
Ben de menkıbeleri yazmak için defter çıkardım,
Rastladığım her hadiseyi açıkça anlattım.
Sekizinci padişah olan Sultan Bayezid'de, o Cuma günü
Allah için sefere çıkınca yedi hutbe okundu.
Ben Aşiki'nin söylediklerine kulak tut ve*

Kalem alıp yazdığım menkıbelere değer ver." (Yavuz- Saraç, 2003: 91-92) Müellif, amacını gerek metin içinde gerekse esere farklı bir özellik kazandıran şiirleri ile ortaya koymuştur. Âşık Paşazade'nin ortaya koymuş olduğu eserde, yazılan tarihin önemli bir bölümünün bizzat yaşadığı bir tarih olması, yapıta özgün bir özellik katmıştır.

Osmanlı Devleti'nin tarihçilik anlayışı kendinden önceki Türk-İslam devletlerinin mirası üzerine inşa edilmiş olmakla birlikte, zaman içerisinde kendine özgü bir yapı kazanmıştır. Devletin kuruluş yıllarındaki tarihçiliğe ilişkin bilgiler yetersiz olsa da sonraki dönemler hakkında oldukça geniş bir bilgi birikimi mevcuttur. Başlangıçta sade bir üslubun görüldüğü Osmanlı tarih yazımı giderek sanatsal bir hal alarak İran tarihçiliğinden etkilenmiştir. Osmanlı tarih yazıcılığında XV. yüzyılın son hükümdarı olan II. Beyazıt döneminin özel bir yeri vardır. İlk Osmanlı tarihçileri olan Âşık Paşazade, Neşri, İdris-i Bitlisi, Heşt Bihişti ve İbn-i Kemal'in Tevarih-i Al-i Osman'ları bu dönemde yazılmışlardır. Ancak bunlar içinde Âşık Paşazade'nin Tevarih-i Al-i Osman'ı günümüze ulaşmayan Yahşi Fakih'in Menakıbından yararlanmasından dolayı, ayrıca kendisinin Mehmet Çelebi'den itibaren birçok savaşa katılmasıyla gördüklerini değerlendirmesi bakımından kendinden sonraki tarihçilere kaynak oluşturduğundan özel bir yeri olmuştur. Bu Tevarih-i Al-i Osman'lar her ne kadar bilimsel kaynak olmasa da dönemin coğrafi özellikleri, yaşam koşulları, ananeleri, yer adları, kullanılan dil vb. konular hakkında günümüze ışık tutmaktadır.

Âşık Paşazade'nin kaleme almış olduğu Tevarih-i Al-i Osman isimli eseri Osmanlı Devletinin kuruluş döneminin aydınlatan ilk eser olmasından dolayı önem taşımaktadır. Her ne kadar bilimsel tarih anlayışını tam olarak yansıtmasa da dönemle ilgili tek kaynak olması hasebiyle eserdeki bilgiler çeşitli açılardan incelenmeye açıktır. Başka bir deyişle eser tarihi olaylar açısından incelendiğinde olayların kimler arasında yaşandığı ve nerede vuku bulduğu ortaya konulacağı gibi yapılan savaş teknikleri hakkında da bilgi edinebiliyoruz. Anadolu coğrafyasında varlık göstermiş olan unsurlar (Ahiyan-ı Rum vb.) ve bu unsurların Osmanlıların teşkilatlanmasına olan etkisi görülmektedir. Dönemin olayları anlatılırken yapılan yer tasvirleri de dönemin coğrafi özelliklerini göz önüne sermektedir. Ayrıca Osmanlıların gelenekleri, yaşam tarzı hakkında da bilgi verilerek dönemin sosyal alanındaki gelişmeler belirtilmiştir. Yine esere başka bir açıdan bakarsak edebi alandaki gelişmeler hakkında da gereken bilgilere ulaşılabılır. Ve özellikle Türkçe dilinin sade ve yalın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu nedendir ki Âşık Paşazade'nin eseri, Osmanlıların kuruluş dönemine kaynaklık yapıp aydınlatmasından dolayı dönemin ve günümüz tarihçileri için önemli bir kaynak haline gelmiştir.

Dünyanın en büyük imparatorluğu haline gelmiş olan Osmanlıların kuruluş dönemi hakkında günümüze ulaşan eserler çok sınırlıdır. Özellikle kuruluşun ilk dönemlerine ait tek ve ilk kaynak olarak günümüze ulaşan yapıt Âşık Paşazade'nin Tevarih-i Al-i Osman adlı eseridir. Osmanlıların kuruluşu ile ilgili tek kaynak olmasından dolayı diğer tarihçilerin eserlerine kaynaklık etmiştir. Bu nedenle dönemin aydınlatılmasında bu eserin önemli bir yeri olmuştur.

KAYNAKÇA

- ATSIZ, Nihal, (1992): *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, İstanbul, MEB Yay.
- AVCI, Casim: Rum, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt.35.
- DÜLGER, Elif, (2011): "Oruç Bey'in Tevarih-i Ali Osman Adlı Eserine göre Türklerde Yer Adı Verme Geleneği", *Turkish Studies*, Cilt.7, Sayı.3. ss.1067-1074.
- DÜLGER, Elif, (2011): "Âşık Paşazade'nin Tevarih-i Ali Osman Adlı Eserine göre Türklerde Yer Adı Verme Geleneği", *Turkish Studies*, Cilt.6, Sayı.3, ss.1653-1662.
- İNAN, Kenan, "Klasik Devirde Osmanlı Tarihçilerinde Kaynak Kullanımı Usulü", *Dergiler Ankara.edu.tr*. 145pdf, ss. 91- 135.
- İNALCIK, Halil, (2009): *Devlet-i Aliye - Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, Kültür Yayınları.
- İNALCIK, Halil, (2007): "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Bey", *Belleten*, Cilt. LXXI, Sayı.261.
- JORGA, Nicolea, (2005): *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1300-1451) Çev. Nilüfer Epceli*, İstanbul, Yeditepe Yay.
- KEMAL, Yavuz - M.A. Yekta Saraç, (2003): *Âşıkpaşazade Osmanoğullarının Tarihi*, İstanbul, MAS Matbaacılık.
- KÖKEN, Nevzat, (2002): "Cumhuriyet Döneminde Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi", Isparta, Doktora Tezi.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat; (2006): *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara, Akçağ Yay.
- ORAL, Mustafa, (2014): *Türkiye'de Romantik Tarihçilik*, İstanbul, Yeni İnsan Yayınevi.
- ORTAYLI, İlber, (2011): *Tarih Yazıcılık Üzerine*, Ankara, 2.Baskı, Cedit Neşriyat.
- ÖZCAN, Abdülkadir: Gazi, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt.13.
- ÖZCAN, Abdülkadir: *Âşık Paşazade, İslam Ansiklopedisi*, Cilt.04.
- ÖZTÜRK, Necdet, (2008): *Oruç Bey Tarihi*, İstanbul, Çamlıca Yay.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, Prof. Dr. Fuad Köprülü, *Dergiler Ankara.edu.tr*.9538pdf. ss.266-281.
- TURUN BEY, (1977): *Tarih-i Ebu'l Feth*, İstanbul.
- UNAT, F.R. - M.A. KÖYMEN, (1957): *Kitab-ı Cihannüma Neşri Tarihi*, Ankara.